

معاونت امور توانبخشی

**دستورالعمل شرایط و ضوابط اختصاصی مراکز توانبخشی
معلولین (خانه های کوچک معلولان ذهنی خفیف –
پناهگاهی)**

۱۳۹۱

دستورالعمل شرایط و ضوابط تخصصی خانه های کوچک معلولان ذهنی خفیف (پناهگاهی)

ماده ۱

تعاریف تخصصی

معلول ذهنی: معلولی که بهره هوشی کمتر از ۷۰ داشته و در انجام امور شخصی، تکالیف اجتماعی و مهارت های تطابقی در مقایسه با همسالان خود دارای محدودیت بوده و سن شروع معلولیت وی قبل از ۱۸ سالگی باشد. طبقه بندی بر اساس سطح هوشی: در این روش بر اساس سطح اختلال، فرد با گروه همسن خودش مقایسه میشود و معمولا چهار گروه وجود دارد که عبارتند از خفیف، متوسط، شدید و عمیق

معلول ذهنی خفیف: با هوش بهر ۵۵ تا ۶۹

معلول ذهنی متوسط: با هوش بهر ۴۰ تا ۵۴

معلول ذهنی شدید: با هوش بهر ۲۵ تا ۳۹

و عمیق: هوش بهر ۲۰-۲۵ و کمتر

خانه های کوچک معلولان ذهنی خفیف (پناهگاهی):

به مراکزی اطلاق می گردد که توسط اشخاص حقیقی یا حقوقی با کسب مجوز از سازمان بهزیستی تاسیس گردیده و تحت نظارت آن معلولان ذهنی خفیف بالا و زیر ۱۴ سال مجهول الهویه، بی سرپرست یا فاقد سرپرست موثر در اینگونه مراکز علاوه بر مراقبت، ایجاد سرپناه، استفاده از خدمات مهدهای کودک، مدارس و کلینیک های توانبخشی خارج از مرکز، تحت آموزشهای متنوع در زمینه های رشدی مختلف (مهارت های حرکتی درشت و ظریف، مهارت های شناختی، درکی - حرکتی، مهارت های روزمره زندگی، مهارت های ارتباطی، رفتاری و بازی و ...) در داخل مرکز قرار می گیرند.

میزان یارانه سرانه معلولان مقیم خانه های کوچک بر اساس یارانه معلولان مجهول الهویه محاسبه و پرداخت خواهد شد و در صورت وجود اعتبارات سالانه مبلغ پانصد هزار ریال به ازای هر نفر به منظور استفاده معلولان از فعالیت های فرهنگی تفریحی اختصاص خواهد یافت. ضمنا دستورالعمل جامع حمایت های مالی سازمان در مورد معلولان واجد شرایط مقیم این خانه ها نیز جاری خواهد بود.

ماده ۲

شرایط اختصاصی متقاضی و مسئول فنی

۲-۱: شرایط اختصاصی متقاضی تاسیس خانه های کوچک معلولان ذهنی خفیف

- دارا بودن تحصیلات کارشناسی، کارشناسی ارشد و یا دکتری در رشته های مرتبط با امور توانبخشی (روانشناس، فیزیوتراپ، کاردرمان، گفتار درمان، پرستار، مددکار اجتماعی، علوم تربیتی، مدیریت خدمات بهداشتی و درمانی، بینایی سنجی، ارتوپدی فنی، شنوایی شناسی، مدیریت توانبخشی و پزشک)

تبصره: در صورتیکه موسس شخصیت حقوقی باشد، با رعایت حداقل یکی از اعضای هیئت مدیره دارای شرایط عمومی و تخصصی متقاضیان دریافت موافقت اصولی باشد.

۲-۲: شرایط اختصاصی مسئول فنی خانه های کوچک معلولان ذهنی خفیف

- دارا بودن مدرک تحصیلی کارشناسی، کارشناسی ارشد و یا دکترا (روانشناس، فیزیوتراپ، کاردرمان، گفتار درمان، پرستار، مددکار اجتماعی، پزشک، مدیریت توانبخشی و علوم تربیتی با گرایش کودکان استثنایی)

ماده ۳

شرایط اختصاصی پذیرش و ترخیص معلولان ذهنی

۳-۱: شرایط اختصاصی پذیرش معلولان ذهنی

مرکز می تواند معلولان ذهنی خفیف بی سرپرست یا فاقد سرپرست موثر با هوش بهر ۷۰-۵۰ را در محدوده سنی ۱۴-۲ سال (مختلط پسران و دختران) و بالای ۱۴ سال (به تفکیک جنسیتی) پذیرش نماید.
مدارک و آزمایشات لازم:

گزارش مددکاری	- خلاصه پرونده
آزمایش ادراک و مدفوع	- آزمایش خون
تست توپرکولین	- آزمایش ایدز و هپاتیت
گواهی سلامت مزاج	- گواهی سلامت پوست

۳-۲: شرایط ترخیص

- شناسایی سرپرست و فراهم شدن امکان ترخیص به خانواده.
- واگذاری حضانت کودکان کم توان ذهنی خفیف به خانواده هایی که شرایط احراز سرپرستی را داشته باشند بشرطی که ۶ ماه از اقامت کودک در مراکز پناهگاهی کوچک گذشته باشد. حضانت کودک معلول ذهنی خفیف زیر ۱۴ سال به دو روش فرزند خواندگی و امین موقت با هماهنگی معاونت امور اجتماعی خواهد بود.
- با عنایت به شرایط معلولین و هدف اصلی از تاسیس این مراکز که دست یابی به استقلال فردی و اجتماعی و در نهایت فراهم آوردن شرایط زندگی مستقل می باشد، ضرورت دارد در صورت احراز شرایط استقلال فردی و اجتماعی معلولان ذهنی خانه های کوچک بالای ۱۴ سال، به تشخیص کمیته پذیرش استانی معلولان از مراکز ترخیص گردند. حد اکثر سن معلولان در خانه های کوچک معلولان ذهنی ۲۵ سال و به تشخیص کمیته پذیرش استانی قابل تمدید تا سنین بالا تر میباشد.

۳-۳: شرایط پذیرش و ترخیص در بخش نگهداری موقت

مراقبت (نگهداری) موقت

همانگونه که در تعاریف عنوان گردید به مراقبت های موقت و کوتاه مدت افراد دارای معلولیت ذهنی در مراکز توانبخشی و مراقبتی شبانه روزی و نیز پناهگاهی گفته می شود تا برای خانواده ها در نگهداری از شخص معلول وقفه ای جهت تجدید قوا یا دلایل اضطراری ایجاد نماید . شرایط پذیرش و ترخیص این فعالیت در مراکز به شرح ذیل می باشد:

- ۱- برنامه نگهداری موقت توسط مراکز توانبخشی و مراقبتی شبانه روزی و خانه های کوچک معلولان ذهنی غیردولتی متقاضی ارائه این فعالیت با تأیید سازمان بهزیستی استان ارائه می گردد.
- ۲- پذیرش معلولان بر اساس سن فرد معلول و متناسب با شناسنامه مرکز با هماهنگی مرکز پذیرش یا کمیته توانبخشی بهزیستی استان و مشابه شرایط پذیرش معلول در مراکز توانبخشی و مراقبتی شبانه روزی و یا خانه های کوچک معلولان ذهنی میباشد.
- ۳- مدت نگهداری موقت برای معلولان در هر سال حداکثر تا سقف ۲ ماه به یکباره و یا به بتدریج به صورت روزانه و یا شبانه روزی با توجه به شرایط خانواده می باشد.
- تبصره ۱- تصمیم گیری درخصوص مدت زمان نگهداری موقت بیش از سقف تعیین شده و در شرایط خاص به عهده کمیته توانبخشی استان میباشد.
- تبصره ۲- مرکز مکلف است علاوه بر مدارک پذیرش در مراکز توانبخشی و مراقبتی شبانه روزی و خانه های کوچک معلولان ذهنی مندرج در دستورالعمل موجود از ولی یا قیم قانونی فرد معلول تعهدی نسبت به ترخیص در زمان مقرر به نحو مقتضی اخذ نماید.
- ۴- بدیهی است کلیه خدمات آموزشی، توانبخشی، تفریحی، ورزشی و هنری قابل ارائه مراکز توانبخشی و مراقبتی شبانه روزی و خانه های کوچک معلولان ذهنی شامل حال معلولان این فعالیت نیز می گردد.
- ۵- شهریه معلولان مربوط به این فعالیت مطابق تعرفه ابلاغ شده توسط سازمان بهزیستی در مراکز توانبخشی و مراقبتی شبانه روزی خواهد بود. (این بخش شامل یارانه نمی شود).
- ۶- مراکز موظفند آمار پذیرش و ترخیص بخش موقت خود را به بهزیستی استان ارائه نمایند .

ماده ۴

خدمات

- خدمات مراقبتی شبانه روزی
- پیگیری خدمات توانبخشی پزشکی، آموزشی، اجتماعی، حرفه ای و اشتغال
- خدمات هنری و ورزشی بسته به وضعیت معلولان

- برگزاری فعالیت های فوق برنامه با هماهنگی بهزیستی شهرستان و استان
- ایجاد شرایط مناسب وامن در اوقات فراغت

ماده ۵

نیروی انسانی

- مسئول فنی

مسئول آموزشی با مدرک کارشناسی مرتبط (علوم توانبخشی، علوم تربیتی، روانشناسی و مدیریت) با در نظر گرفتن حضور توانخواهان در خانه می تواند در شیفت صبح یا عصر فعالیت داشته باشد.
مددکاری اجتماعی بامدرک کارشناسی در رشته های مددکاری اجتماعی، علوم اجتماعی باگرایش مددکاری مراقب (مادریار یا مددیار معلول) با مدرک تحصیلی حداقل دیپلم در رشته مددیاری افراد با نیازهای ویژه به ازاء هر ۷-۸ نفر معلول یک نفر در هر شیفت کاری (صبح/عصر/شب).
تبصره ۱: مراقبین بامدرک تحصیلی دیپلم غیرمددیاری ویابامدرک تحصیلی دوره ابتدایی ملزم به طی نمودن دوره آموزشی تئوری و عملی یک ماهه و برخوردار از سابقه و تجربه کاری حداقل دو سال در مراکز نگهداری معلولان به ازاء هر ۷-۸ نفر معلول یک نفر در هر شیفت کاری(صبح/عصر/شب).

تبصره ۲: رعایت تناسب جنسیت مراقبین با معلولان در مراکز پناهگاهی بالای ۱۴سال به نحوی که مراکز ملزم به جذب مراقبین خانم در مراکز دختران و مراقبین آقا در مراکز پسران باشند.

ماده ۶

شرح وظایف نیروی انسانی

۶-۱: شرح وظایف مراقب

- ۱- اعلام هرگونه تغییر در وضعیت جسمی یا روانی معلول از جمله ایجاد قرمزی، کبودی، تورم، نقاط دردناک، و شکایت ها و مشکلات وی به مافوق
- ۲- کمک در انجام امور شخصی معلولان (غذا خوردن، لباس پوشیدن، استحمام، شستن دست و صورت، توالت رفتن، به خود رسیدن)
- ۳- کمک در مرتب کردن البسه، ملحفه و وسایل شخصی معلول (حوله، لیف، مسواک، شانه و ...)
- ۴- کمک به معلولانی که به هنگام راه رفتن تعادل ندارند.
- ۵- تعویض پوشک معلولان طبق برنامه زمان بندی و در صورت لزوم با توجه به دستور مافوق، تعویض خارج از نوبت

- ۶- جمع آوری البسه ، روبالشتی ، ملحفه جهت شستشو به رختشویی
- ۷- شستشو و نظافت مددجویان پس از گرفتن لگن و یا به هنگام تعویض پوشک
- ۸- انجام ماساژ با صلاحدید تیم توانبخشی
- ۹- ضد عفونی کردن تخت و تجهیزاتمعلول در نظافت های دوره ای و هم چنین پس از فوت و یا ترخیص وی
- ۱۰- هماهنگی و کمک به معلول جهت حضور و شرکت در برنامه های فرهنگی تفریحی در داخل و خارج از مراکز و انجام کلیه وظایف مربوطه
- ۱۱- همکاری لازم با تیم توانبخشی در خصوص انجام ماساژ ، ورزش ، تحرک بدنی ، گپ و گفتگو و ..... طبق دستور اعضای تیم
- ۱۲- تحویل گرفتن شیفت از مراقب شیفت قبل و تحویل آن به مراقب شیفت بعد طبق ضوابط و در غیر اینصورت گزارش به مافوق
- ۱۳- حفظ و نگهداری اموال اختصاصی هریک از معلولان مانند لیوان ، حوله ، لیف ، شانه ، دمپایی و ...

۲-۶: شرح وظایف مددکار اجتماعی

۱. برقراری ارتباط حرفه ای با معلولان و خانواده های آنان
۲. تشکیل پرونده اجتماعی جهت معلولان و ثبت اطلاعات و وقایع
۳. تعامل و همکاری مداوم با مسئول فنی و کارشناس آموزش و مراقبین
۴. انجام اقدامات لازم به منظور روشن نمودن وضعیت معلولان مجهول الهویه و اخذ مدارک جهت آنها
۵. بررسی و فراهم سازی زمینه در خانواده برای ترخیص معلولان واجد شرایط وانجام اقدامات قانونی
۶. فراهم سازی شرایط تسهیل و تسریع ملاقات معلولان با خانواده
۷. فراهم سازی شرایط تسهیل و تسریع درامرواگذاری حضانت معلولان به خانواده های داوطلب
۸. -ایجاد زمینه برای مشارکت دادن معلولان در فعالیت های درون خانه
۹. ایجاد زمینه در خصوص شرکت دادن معلولان در مجامع عمومی ، مراسم مختلف و برنامه های تفریحی
۱۰. پیگیری امور مربوط به درمان ، توانبخشی و حقوقی معلولان بنابه ضرورت
۱۱. انجام امور مربوط به معلولان فوتی مرکز

۳-۶: شرح وظایف مسئول آموزش

۱. -هماهنگی و برنامه ریزی جهت کلاسهای آموزش و توانبخشی با توجه به شرایط و توانمندیهای معلولین

۲. - برنامه ریزی و نظارت بر ایاب وذهاب و حضور معلولین در کلاسهای آموزشی و توانبخشی ویا محل کارواشتغال
۳. - بررسی و ارزیابی میزان تاثیر آموزشها بر معلولین
۴. - برنامه ریزی همه جانبه جهت دستیابی به استقلال فردی و اجتماعی معلولین
۵. - برنامه ریزی جهت حضور معلول در اجتماع وار تقاء روابط اجتماعی معلولین

تبصره: کلیه پرسنل موظف به رعایت مفاد زیر میباشند.

۱. رعایت سلسله مراتب اداری
۲. رعایت شئونات اسلامی در محیط کار
۳. رعایت و به کارگیری اخلاق و رفتار مناسب با همکاران ، معلولان و خانواده آنان
۴. حفظ ظاهر مناسب (پوشیدن یونیفورم مناسب و تمیز)
۵. گذراندن دوره های آموزشی و خود آموزی طبق دستور مافوق
۶. رعایت موازین و ضوابط حرفه ای و اداری
۷. رعایت سیاست ها ، ضوابط و دستورالعمل های سازمان بهزیستی

ماده ۷

فضای فیزیکی (با ظرفیت اسمی حد اکثر ۱۵ نفر)

در واقع هدف ارائه خدمات مراقبتی در این مراکز، ارائه خدمات بهینه به گروه هدف به شیوه ای نظام دار و هدفمند در محیط عاطفی ، اجتماعی و آموزشی مناسب در خانه های پناهگاهی کوچک (به ازای هر اتاق ۲-۳ نفر) مشابه منازل عادی خانواده های ایرانی و براساس سنت های بومی محلی با مشارکت افراد خیر و تشکل های مردم نهاد که در راستای اهداف سازمان بهزیستی فعالیت می نمایند میباشد.

لذا خانه و منزل مورد نظر در این برنامه باتوجه حد اکثر ظرفیت اسمی ۱۵ نفر و هر اتاق ۱۲ متری به ازای ۲ یا ۳ نفر بایستی انتخاب گردد.

ماده ۸

تجهیزات

۱. لوازم اداری (شامل میز و صندلی مناسب، خط تلفن مستقل و ...) و وسایل کمک آموزشی و حرفه آموزی متناسب با وضعیت آموزشی معلولان مرکز، قفسه نگهداری پرونده های پزشکی و اجتماعی معلولان، تخت و کمد مناسب جهت وسایل شخصی معلولان و پرسنل.
  ۲. لوازم ضروری زندگی (یخچال، گاز، کمد، تخت، وسایل آشپزخانه و...)
  ۳. سیستم اطفاء حریق متناسب با شرایط مرکز
  ۴. جعبه کمکهای اولیه
  ۵. سیستم حرارتی و برودتی متناسب با منطقه جغرافیایی مرکز و فصول مختلف سال همراه با رعایت موازین ایمنی
  ۶. وسایل صوتی و تصویری
  ۷. رمپ مناسب در قسمتهای مورد نیاز و فراهم سازی شرایط دسترسی معلولان.
  ۸. وسیله نقلیه مناسب جهت جابجایی معلولان به مراکز آموزشی، حرفه آموزی و یا کارگاهی بسته به شرایط معلولان مرکز.
  ۹. نصب دوربین های مدار بسته در کلیه اماکن باستثناء سرویس های بهداشتی، حمام و اتاق استراحت پرسنل یا محل تعویض لباس معلولان
- تبصره: نصب دوربین های مدار بسته طوری طراحی گردد که رفت و آمد به سرویس های بهداشتی، حمام و اتاق استراحت پرسنل یا محل تعویض لباس معلولان قابل کنترل باشد.

ماده ۹

این دستورالعمل در ۸ ماده و ۵ تبصره توسط حوزه معاونت امور توانبخشی، دفتر امور مراکز مراقبتی توانبخشی تهیه و در سال ۱۳۹۱ در شورای مدیران حوزه معاونت امور توانبخشی کشور به تصویب رسید و هرگونه تغییر در آن مستلزم تأیید مجدد شورای مذکور می باشد.